

*Рославець Р. М.
к.п.н, доцент кафедри теорії і
методики початкової освіти,
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки*

*Махновець Н. В.
лаборант кафедри теорії і
методики початкової освіти,
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки*

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СПРИЙНЯТТЯ ПРИРОДИ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Початок ХХІ-го століття у суверенній і незалежній Україні характеризується стрімкою і глобальною трансформаціями як світової, так і нашої національної систем вищої освіти, основу якої становлять її гуманізація та диференціація. Форми модернізації вищої освіти України визначені європейськими та світовими тенденціями її розвитку. Вагомими складовими покращання фахових умінь є професіоналізм, інтелект, творчість, які є неодмінними ознаками сьогодишнього наставника — відігравати конститутивну роль у роботі нинішнього креативного викладача вишу.

Відзначимо, що ці загальносвітові політичні соціокультурні процеси, які є надзвичайно актуальними сьогодні, визначають нині розвиток людства. Ці глобальні суспільні зрушення мають незворотний характер.

Приналежність України до світового і європейського простору вимагає докорінних змін у підготовці вчителя. Зокрема, це поглиблення зв'язку теоретичних знань на основі практичного навчання з реальним педагогічним процесом. Соціальне замовлення на удосконалення підготовки вчителів ставить високі вимоги перед сучасною вищою школою, яка в нинішніх умовах також зазнає радикальних змін, що стосуються рівня підготовки студентів, запровадження нових навчальних планів і програм, реорганізації значної частини педагогічних інститутів в університети, створення приватних вузів.

Зокрема, студенти педагогічного факультету, готуючись до роботи вчителя початкових класів, повинні не тільки вміло оволодіти дисциплінами, які вивчаються молодшими школярами, але й навчитися майстерно втілювати матеріал науки в дидактичний матеріал навчальних предметів, уміти відшукувати у різних додаткових джерелах необхідні факти, ситуації і трансформувати їх у площину навчального процесу.

Навчальними планами університетів передбачена загально-педагогічна підготовка студентів, проте її обсяг є недостатній, щоб досягти високих

показників сформованості у випускників готовності до застосування набутих знань у навчальному процесі. Внаслідок цього випускники університету, маючи глибокі й різнобічні теоретичні знання, відчувають утруднення в їх дидактичному використанні.

Аналіз літературних джерел і шкільної практики дають підставу стверджувати, що проблема загально-педагогічної підготовки студентів впродовж багатьох років є пріоритетним напрямком фундаментальних і прикладних психолого-педагогічних досліджень.

Трактуванню та вивченню цілісного сприйняття природи в теорії і практиці початкової освіти присвятили свої роботи О. Скворцова, Л. Лозова, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Паращенко, І. Прокопенко, С. Ракова, О. Савченко та ін. Завдання, зміст, форми та методи були предметом досліджень О. О. Абдуліної, Ф. Н. Гонаболіна, Н. В. Кузьміної, В. О. Сластьоніна, О. І. Щербакова. Проблеми формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя досліджувались В. А. Кан-Каликом, В. А. Крутецьким, Ю. М. Кулюткіним, Г. С. Сухобською.

Вагомий внесок у розробку даної проблеми зробили українські психологи Л. В. Войтко, О. В. Киричук, С. Д. Максименко та інші. Завдяки працям названих та багатьох інших вчених вивчено структуру діяльності й особистості вчителя, науково обґрунтовано зміст педагогічної освіти, виявлено шляхи вдосконалення освітнього процесу.

Введення нових освітніх стандартів педагогічної освіти, її удосконалення визначають пріоритетні завдання, що передбачає модернізацію змісту і методів підготовки майбутнього вчителя шляхом повної реалізації його потенційних можливостей. Важливого значення набуває професійна підготовка вчителя початкових класів, котрий закладає в дітях основи духовності, культури, виховує в них любов до рідного краю, патріотизм.

Створення і функціонування в структурі початкової освіти особливої системи знань про цілісне сприйняття природи вимагає від випускника педагогічного навчального закладу готовності до їх реалізації у практичній діяльності. Особливої значущості набуває проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації цілісного сприйняття природи в теорії та практиці початкової школи.

У своїх дослідженнях проблему психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів до різних напрямів освітньої роботи з учнями розглядали В. П. Андрущенко, О. А. Біда, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн, А. Г. Мороз, А. С. Нісімчук, Н. Г. Ничкало, О. Я. Савченко, Л. О. Хомич та інші.

Ідея формування цілісного сприйняття природи є визначальною в екологічній освіті. Вона розглядається як неперервний процес, що охоплює всі вікові й соціальні групи населення, передбачає рух від елементарних екологічних знань, уявлень дитини молодшого шкільного віку до усвідомлення і практичної реалізації природозберігаючих технологій дорослою людиною. За Концепцією екологічної освіти України, початкова

освітня ланка забезпечує інформаційно-підготовчий рівень екологічної зрілості, сприяє формуванню елементів природоцільного світогляду й усвідомленню цілісної природничо-наукової картини світу на основі пізнання загальних закономірностей функціонування природи та взаємозв'язків між її складовими.

У педагогічній літературі зазначено, що окремі складові процесу формування цілісного сприйняття природи традиційно входять до кола актуальних питань педагогіки. Загальні питання, пов'язані з розробкою системи цілісного сприйняття природи ще розглядалися в теорії навчання й виховання вченими західноєвропейської педагогіки кінця XVIII — першої половини XIX століття Й. Ф. Гербартом, Й. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Я. А. Коменським та ін.

Сучасна педагогіка додала низку нових підходів, де об'єктами сприймання виступають:

а) загальні закономірності функціонування природи (В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз);

б) природа у відповідності до ієрархічного принципу її побудови (А. В. Степанюк, С. П. Пескун, З. П. Плохій);

в) конкретні об'єкти, явища природи (Т. М. Байбара, Н. М. Бібік, І. Д. Зверев, І. О. Грущинська, Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак, О. Я. Савченко);

г) індивідуально значуща для дітей інформація про природу (З. П. Плохій), д) об'єкти природи як суб'єкти (З. П. Плохій, А. В. Степанюк).

Таким чином, педагогічна теорія та практика мають чимало позитивного досвіду підготовки майбутнього вчителя у вищій школі. Проте доводиться констатувати, що вони здебільшого стосуються вищих педагогічних закладів. Що ж до університетської освіти, то остання в цих дослідженнях представлена значно менше.

Узагальнюючи дані аналізу літератури ми прийшли до висновку, що результати наукових досліджень багатьох вчених співпадають у тому, що система психолого-педагогічних знань, умінь і навичок є загальною і необхідною для вчителів усіх спеціальностей і форм підготовки.

Проте порівняльний аналіз тривалості загально педагогічної підготовки вчителів початкової ланки освіти на педагогічних факультетах університетів засвідчує, що питома вага предметів педагогічного циклу в системі університетської освіти набагато менша, ніж воно розглядається у вищих педагогічних закладах, які нині представлені педагогічними інститутами та педагогічними університетами. Це призводить до стійкого протиріччя між високим рівнем теоретичної підготовки і значно нижчим рівнем професійно-педагогічної підготовки студентів в університетах.

У кінцевому результаті це призводить до того, що у випускників педагогічних факультетів університету недостатньо формується інтерес до професії вчителя початкових класів, оскільки для них залишаються не

розкритими розуміння сутності та особливості педагогічної діяльності, уявлення про педагогічні технології.

Усунення зазначеної невідповідності спонукало нас до пошуку резервів поліпшення підготовки студентів університету до практичної реалізації набутих знань на посаді вчителя початкових класів.

У теорії і практиці вищої школи існує певний досвід формування у студентів готовності до конкретних видів майбутньої педагогічної діяльності. І все ж, незважаючи на те, що фахова підготовка майбутніх учителів широко досліджувалась і досліджується педагогами, психологами, методистами, до цього часу відсутні роботи, в яких би цілісно розкривались питання підготовки студентів університету до застосування змісту спеціальних предметів у педагогічній практиці. Конкретно зазначена проблема не вивчалась, хоча сама її постановка є принципово важливою й необхідною.

Аналіз науково-педагогічних джерел, навчальних планів, програм вищих навчальних педагогічних закладів засвідчив, що в системі вищої професійної освіти існує розбіжність у поглядах науковців, що стосується розробки розглядуваної проблеми, оскільки в їхніх працях висвітлено лише окремі аспекти формування цілісного сприйняття природи.

Список використаних джерел

1. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: підручник для вищих навч. закл. / І.А.Зязюн. К.: Вища школа, 2004. 422 с.
2. Рудишин С. Д. Системний підхід до вищої освіти в Україні: освіченість, компетентність, національні цінності / С. Д. Рудишин // Педагогіка і психологія: Вісник НАПН України. 2013. № 3 (80). С. 69 – 75.
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М.М Фіцула. К.: Академвидав, 2006. 352с. (Альма-матер).